

ERINDRINGER OM MODSTANDSBEVÆGELSEN

Nogle erindringer fra modstandsbevægelsens tid, i særdeleshed fra Sønderjylland-Odby Kommune, udarbejdet af H.C. Toft.

Beretningen bygger ikke blot på erindringer, men også på daterede indberetninger til lederen af modstandsbevægelsen i Nordvestjylland, Kaptajn P. Ejby Nielsen, og meddelelser fra denne til lederne i Sydthy og på Thyholm.

Da der nu er gået 40 år, kan der jo være erindringsforskydninger. Jeg har derfor gennemdrøftet efterfølgende med 8 sabotører, der også har deltaget ved modtagelse af våben m.m. ved nedkastninger. De 8 sabotører fra Sønderjylland-Odby er fhv. smedemester Laurits Mikkelsen, gårdejer Alfred Amby, fhv. gårdejer Peter Jensen, entreprenør Chr. Borre, fhv. bagermester Poul Hedegaard, gårdejer Niels Hedegaard, gårdejer Holger Riis, gårdejer Askov Christoffersen samt min kone Nina Toft.

Oplysningerne, der fremgår af beretningen, er bekræftet af ovennævnte ved et møde på Bjørndalgaard den 9.2.1984. For sabotørerne gælder det fremførte sabotagen og våbenmodtagelsen, idet de nævnte aktioner blev gennemdrøftet for at sikre rigtigheden, og vi regner ikke med, at der kan være erindringsforskydninger, der har betydning.

Efter udarbejdelse af beretningen har den været til gennemlæsning hos ovennævnte sabotører, hvorefter der er foretaget enkelte rettelser og tilføjelser efter afprøvning af yderligere oplysninger. På dette grundlag er den endelige beretning udarbejdet.

Thyholm Historiske arkiv stillede for et par år siden en række spørgsmål til tidligere modstandsfolk for at få fremskaffet nogle fakta fra besættelsestiden om modstandsarbejdet af nulevende, der var i stand til at berette derom. Et af spørgsmålene lød: "Hvordan begyndte det, og hvordan kom du med i arbejdet?"

Til belysning af dette spørgsmål kan jeg oplyse, at jeg umiddelbart efter Danmarks besættelse havde til hensigt at søge til Norge eller til allierede styrker, men jeg havde en samtale med redaktør Kjeld Jensen, Thisted Amts Avis. Han opfordrede mig til at blive i Danmark for, som han sagde: "Det kan jo ikke nytte noget, at alle rejser. Der er jo også nogen, der må gøre et arbejde herhjemme."

Efter at have overvejet dette et par dage besluttede jeg at blive, idet jeg vidste, at Kjeld Jensen havde kontakt, hvortil oplysninger af efterretningsmæssig interesse kunne videregives. Efterhånden, som tyskerne begyndte at installere sig i Thy, søgte og skaffede jeg underretning om tyskernes placering og deres installationer og videregav informationerne til redaktør Kjeld Jensen.

I foråret 1942 modtager jeg mit første illegale blad "De frie Danske" gennem en soldaterkammerat (Palle Herholt Jensen), som jeg havde været sammen med som frivillig i Den finske Vinterkrig. "De frie Danske" første nummer var udkommet i december 1941, men kun i få eksemplarer. Da Herholt Jensen efter afhøring af tyskerne i december 1942 måtte flygte til Sverige, mistede jeg forbindelsen dertil.

Boghandlermedhjælper Hans Peter West Hansen kom i forbindelse med bladet "Frit Danmark" omtrent på samme tid, som jeg havde fået kontakt med "De frie Danske". - "Frit Danmark" udkom før-

ste gang i april 1942. Efter West Hansens kontakt med "Frit Danmark"-folk fik vi af og til kurerbesøg af folk fra Ålborg, der bragte os nyheder, og som vi orienterede om forholdene i Thy og om distributionen af de illegale blade.

I begyndelsen af 1944 kom kaptajn P. Ejby Nielsen til Thisted. Efter 29. august 1943 og officerernes interneringsperiode var overstået, søgte Ejby Nielsen til Ålborg, hvor han søgte og fik kontakt med modstandsfolk. Da modstandsgrupperne dér blev revet op, fik Ejby Nielsen besked om at søge vestpå, da det ikke var muligt for ham at være i Ålborg-området længere. Opgaven var at søge dannet grupper i denne del af landet med henblik på sabotage og modtagelse af våben fra allierede flyvere. Den sidstnævnte opgave var navnlig efter tilskyndelse af Flemming Junker, der havde den opfattelse, at der her var et område, hvor mulighederne for at nedtage våben m.m. var gode, og måske i særlig grad på Mors.

Da Ejby Nielsen kom til Thisted, søgte han kontakt med boghandlermedhjælper Hans Peter West Hansen, der var ansat i Ballebys Boghandel i Thisted, og mig, idet han var bekendt med, at vi beskæftigede os med illegale blade og efterretningsvirksomhed.

Når P. Ejby Nielsen kontaktede os i Thisted, mener jeg, det var på grundlag af forbindelserne til Ålborg.

Ved et møde på Thisted Amts Avis i marts 1944, hvori deltog H.P. West Hansen, redaktør Kjeld Jensen og undertegnede, besluttedes det at søge sådanne grupper dannet. Få dage efter mødtes P. Ejby Nielsen, Jens Kirk, Tousgaard, der havde illegale forbindelser gennem "Ringens", og undertegnede på Hotel Ålborg i Thisted, og det blev besluttet, at Jens Kirk skulle gå i gang i Nordthy, H.P. West Hansen i Thisted og omegn og jeg i Sydthy. (Jeg flyttede den 1.11.1943 fra Egebaksande til Bjørndalgaard, som jeg overtog fra denne dato).

For Thyholms vedkommende søgte jeg først købmand E. Krabbe, Uglev, som jeg havde lært at kende, da jeg blev bosat på Bjørndalgaard.

I Hvidbjerg søgte jeg realskolebestyrer J. P. Jensen. Hensynet til skolen og ansvaret for denne var årsagen til, at han ikke kunne være med, og han henviste mig til herreekviperingshandler Martin Østergaard, Hvidbjerg. - På lignende måde fik jeg kontakter i Hurup - skovrider C.F. Jensen. I Bedsted teglværksejer V.B. Dam. I Koldby-Hørdum henvendte jeg mig til læge Lutzhøft Christensen, som henviste mig til gårdejer Knud Korsgaard, Tøttrupgaard. De gik hver for sig i gang med at danne grupper med henblik på sabotage. Lidt senere dannede de grupperne til at modtage våben fra de allierede flyvere og i januar 1945 militære grupper, der kunne træde i funktion ved en kapitulation eller en invasion af allierede styrker.

I Thisted havde jeg sammen med West Hansen og et par stykker mere fået nogen instruktion i brug af sabotagemateriel og revolvere af Ejby Nielsen, men da jeg nu stod over for, at flere grupper skulle have instruktion, fik jeg arrangeret en instruktion for alle gruppelederne, hvortil var kommet en gruppe i Ydby ved tømremester Edvard Jensen, hos en af mine bekendte i Hurup. Ved denne instruktion var Ejby Nielsen og en udefra kommende instruktør til stede.

SABOTAGEN

En af de første dage i september 1944 blev det første sprængstofforsøg mod Thybanen foretaget. Det var af en gruppe bestående af Martin Østergaard, Hvidbjerg, Svend Erik Christensen (dæknavn Poul Jacobsen, da p.t. boende Helligeris) og undertegnede. Sprængstoffet blev anbragt med en tændblyant med et par timers antændingstid ved en overkørsel til Sindrup nord for Draget. Der skete intet. Årsagen hertil kendes ikke. Dagen efter kom jeg til Hvidbjerg station, hvor min onkel - Ege - var stationsforstander. Han fortalte mig sensationelt, at tyskerne lige havde fundet en sprængladning i Sindrup. De havde fortalt ham, at hvis blot de var kommet en halv time senere, da ville banen have været sprængt. Jeg vidste jo bedre, for hvis sprængblyanten havde virket efter indstillingen, skulle banen være sprængt mindst 12 timer tidligere. Jeg beholdt selvfølgelig min viden for mig selv.

Ca. 8 dage senere tog samme sprænghold på arbejde igen. Denne gang syd for Lyngs Station, og denne gang lykkedes det. Der var ikke noget egentligt mål med denne sprængning. Vi skulle have prøvet vore evner og duellighed.

Det var Ejnar Krabbe, Uglev, og Martin Østergaard, Hvidbjerg, der fandt frem til de personer, der skulle indgå i grupperne og give dem instruktion. Deltagerne i det første møde i Uglev-gruppen var Ejnar Krabbe, gårdejer Peter Jensen, gårdejer Martin Gade og undertegnede. Mødet fandt sted på Krabbes kontor. Det første materiale, vi arbejdede med, blev skjult hos Peter Jensen.

Jeg har søgt at finde frem til det første tidspunkt for jernbanesprængningen i Uglev-området, der skulle hindre tyske transporter, men da alt skriftligt hos mig, der ikke var brug for til fremtidige opgaver, på dette tidspunkt af krigen straks blev destrueret, er det ikke lykkedes. Da al sabotage i efteråret 1944 og først i året 1945 i denne del af landet var indskrænket til det, der var absolut nødvendigt, fordi der på dette tidspunkt skulle lægges vægt på flest mulige nedkastninger af våben og sabotagemateriel (sabotageaktioner ville påkalde tyskernes opmærksomhed på området), mener jeg, at de første sabotageaktioner mod Thybanen fandt sted i løbet af februar måned - måske allerede i januar 1945.

Grupperne i Uglev og Hvidbjerg arbejdede tæt sammen for at koordinere sprængningerne også med grupperne langs den øvrige del af Thybanen. - Jeg vedlægger en fortegnelse over de personer, der deltog i sabotage og våbenmodtagelser fra Sønderjylland-Kommune, udarbejdet af E. Krabbe den 24.5.1945. En tilsvarende udarbejdet af Martin Østergaard for Hvidbjerg-gruppen vedlægges, men den er meget ufuldstændig, da en væsentlig del er bortkommet. (Bilag 1 + 2).

Af erindringer om sabotagen kan jeg nævne, at en sprængning af banen i og ved Uglev Station 3 - 4 gange blev læst op i BBC sendingen fra England til Danmark. Der blev sagt, hvilket antal skinner, der var ødelagt, og fremhævet vigtigheden af, at et hjertestykke (sporskifte) på Uglev Station var ødelagt. (Det tog længere tid at reparere). Vi var glade og vel også lidt stolte, da vi hørte det første gang fra England, men fandt det ubehageligt og lidt faretruende med gentagelserne om Uglev Station. Det kunne jo i forstærket omfang få tyskernes opmærksomhed rettet mod os.

En aften, mens de militære grupper var under opbygning og instruktion, var der instruktion hos arbejdsmand Svend Espersen, da der kom melding om en militær transport. Grupperne i Hvidbjerg og Uglev skulle sprænge i området kl. 24. Jeg måtte derfor over til dem, for at alle kunne komme hjem i god tid. De fik besked om, at ingen måtte passere banen efter klokken 23,30. Da klokken var 24,

stod min kone og jeg ved vinduet på Bjørndalgaard og ventede braget og lysglimtet. Det kom allerede præcist kl. 24.

Købmand Krabbe har fortalt følgende om en jernbanesabotage:

”Vi var 5 mand på jobbet - 3 til at stå vagt og 2 til at anbringe ladningen. Vi sad hjemme i dagligstuen og gjorde tingene klar, pakkede dem i gamle aviser og tog pakken ind under overfrakken. Der var sne og klingende frost, og så ved I nok, alt er så lydt. Da vi kom ud til det sted, vi havde udset os mellem Odby Skole og plantagen, kan vi høre, at der tales tysk i nærheden af skolen, og vi var straks klar over, at der var en vagtpatrulje på vej. Vi løb derfor om til et dige, der lå 50 m fra banen, og skjulte os der, indtil tyskerne var passeret. Der pakkede vi sprængstoffet ud af aviserne, og mens vi lå der i skjul, monterede vi lunte og detonatorer med 1 times indstilling, så vi kunne komme hjem, inden sprængningen kom.

Der var stadig tyskere nord for os, så vi gik sydpå for ikke at blive opdaget. Da vi så kommer til baneoverskæringen ved Odby Plantage, dukker der pludselig en tysk cykelpatrulje på en halv snes mand frem på hovedvejen, så selv om vi straks søgte dækning i plantagen, havde de sikkert set os, for de stoppede op lige på overskæringen, og en kammerat og jeg nåede kun lige at komme i dækning af et enkelt træ. Begge var vi overbeviste om, at nu var det sket med os, og vi tog ladegreb på vore revolvere, men da de havde stået der i ca. 5 minutter og ført en værre palaver, sprang de igen på cyklerne og forsvandt nordpå. Jeg tror simpelthen ikke, de turde gå ind i plantagen. For det første vidste de intet om, hvor vi var, og for det andet vidste de, at vi var stedkendte og kendte smuthullerne, hvor vi kunne lægge os i baghold. Lykkelige var vi, og ad omveje kom vi enkeltvis hver især godt hjem, og klokken 3 kunne vi ligge i vore senge og høre sprængningen, der var meget vellykket.

Men da jeg vågnede kl. 7 om morgenen, brød den kolde sved pludselig ud på mig. Jeg kom i tanker om, at jeg ikke havde fået indpakkingspapiret med hjem. Dengang var der ikke mange, der holdt Jyllandsposten, så der stod adresse på den, og den famøse Jyllandspost lå altså stadig bag diget 50 m fra sprængningsstedet. Da vi løb derover i dækning, havde vi jo i sneen sat fodspor, der nok kunne kalde på en tyskers opmærksomhed.

Hvad i al verden skulle jeg gøre? Skulle jeg gå under jorden med det samme? - Men så tog de vel bare min kone i stedet, så vi blev enige om simpelthen at tage en morgenvandring sammen i Guds frie natur. Jeg tog min kone under armen, og vi gik roligt og meget snakkende op over marken og ligesom helt tilfældigt passerede diget - og ganske rigtigt, der lå Jyllandsposten, og på den stod der højt og tydeligt Ejnar Krabbe. Jeg puttede den i lommen, og vi fortsatte sydpå, som om det var fjorden vi stiledede mod, og alt imens var en tysk kolonne allerede i gang med at reparere skinnerne, som jeg 5 - 6 timer før havde været med til at sprænge.

Så dumme var tyskerne altså, at det ikke var faldet en eneste af dem ind, at fodsporene fra skinnerne til diget måske kunne have hjulpet dem til at finde de skyldige.”

Den sabotageaktion, Ejnar Krabbe her har fortalt om, var én af de første, og sabotørerne ved denne lejlighed var Ejnar Krabbe, Laurits Mikkelsen, Knud Bonde, H.C. Toft og én mere.

En anden episode skal nævnes. Svend Espersen, der havde arbejde ved jernbanen, skulle sammen med andre sabotere jernbanen, og samtidig drog de omsorg for at fjerne og skjule jernbanepersonalets reparationsværktøj (det sinkede istandsættelsen). Svend Espersen måtte derfor sammen med ar-

bejds-kammeraterne ud at lede efter værktøj til reparationen og derefter i gang med istandsættelsen af det, han havde været med til at ødelægge. At arbejdet ikke blev udført hurtigere end nødvendigt er sikkert.

Efterhånden, som der blev flere og flere sabotageaktioner mod Thybanen, fandt tyskerne det nødvendigt at sætte vagter, der vandrede på banelinien. Det blev meget vanskeligt at sabotere, når det var lyst, hvis der kom melding om et tog, der skulle standses. Der blev derfor, når der var slip i vagterne, lagt sprængladninger under skinnerne, og sprængledningen blev gravet ned i jorden og ført over bag jernbanens sneskærme (høje jordvolde). Det var så muligt at komme til tændblyanten og trykke på den, så sprængningen kunne finde sted på det tidspunkt, som den enkelte tændblyant var beregnet til. Der fandt bl.a. 2 sådanne nedgravninger sted i forbindelse med den mest vellykkede sabotageaktion mod Thybanen. Den ene var nedgravet i Odby af Alfred Amby, Niels Hedegaard, Laurits Mikkelsen, Peter Jensen og Martin Gade, og en tilsvarende blev nedgravet nord for Havrelandsvej ved P. Josefsen Laursens ejendom. Den sidste var anbragt af Knud Bonde, Chr. Borre og Askov Christoffersen, men denne blev fundet af tyskerne, der fjernede den. Efter befrielsen den 5. maj genså man materiellet i en bunker i Oddesund.

I forbindelse med den mest vellykkede sabotageaktion mod Thybanen skulle de nævnte nedgravninger benyttes. Denne aktion startede med Thisted-folkens sprængning af banen den 10. april om morgenen, hvor et militært tog skulle udgå fra for at styrke de tyske tropper nede i Europa. Efter Thisted sprængningen fortsatte de enkelte grupper sydpå med nye sprængninger, når reparationsarbejder var ved at være fuldført det foregående sted. Den 13. april var toget nået et stykke hen på Thyholm. Da blev der om formiddagen trykket på tændblyanten ved Odby, hvor der gik tyske vagtposter - men først på et tidspunkt, da vagterne havde fjernet sig i rimelig afstand, idet det jo ikke var vagterne, vi var ude efter. I denne aktion deltog Niels Hedegaard, Karl Aage Riis og Alfred Amby. Først om eftermiddagen den 13. april nåede toget, der var gået fra Thisted den 10. april, forbi Uglev Station.

En så langvarig afbrydelse af en bane i Danmark var usædvanlig, og den blev da også udførligt omtalt i den danske illegale presse - navnlig i Information, der sluttelig konstaterede, at det var kontinuerlig drift efter rationelle metoder. Den samme omtale fik aktionen fra BBC i London til Danmark.

Samme formiddag indtraf den alvorligste episode for Uglev sabotørerne. Gårdejer Martin Gade, Odby, der havde været med til at nedgrave sprængladningen i Odby, havde været i marken om formiddagen. Da han kom hjem, var der kommet tyskere i gården og tyske heste i stalden. Det reagerede Martin Gade voldsomt på, og det resulterede i hans anholdelse efter skuddrama og mishandling. Det blev meddelt Ejby Nielsen, der udbad sig en udførlig redegørelse for det passerede, som jeg bad [delingsfører] Ejnar Krabbe udfærdige.

Krabbes redegørelse om mishandlingen af Martin Gade:

”Den 13.4.1945 tog gårdejer Martin Gade, Odby, i marken kl. 8,15. Da han kom hjem kl. ca. 11,30 var der blevet indkvarteret ca. 50 tyske soldater med 10 heste på gården. De tyske heste var sat ind i stalden. Gade blev irriteret herover, da hans egne heste jo skulle ind og fodres i middagspausen. Han henvendte sig derfor til officeren, Feltpost 40199 (evt. 42401) og bad ham flytte de tyske heste ud i laden. - Dette nægtede officeren, og irriteret som Gade var, opstod der lidt mundhuggeri (dansk contra tysk), hvilket resulterede i, at officeren slog Gade i ansigtet. Gade reagerede uvilkårligt om-

gående med et kæbestød til officeren. Derefter overfaldt en del af soldaterne ham og slog ham voldsomt. Gade kom imidlertid fra dem og trak sine heste ind i laden. Han kom imidlertid straks i tanker om, at der stod en sæk korn i stalden (det forrige hold havde stjålet en sæk korn fra ham), og ville så gøre forsøg på at redde denne sæk ved at flytte den et andet sted hen. Da han så kom ud til soldaterne igen, blev disse fuldkommen rasende, væltede ham omkuld og sparkede ham over hele kroppen og hovedet, så der blev et stort åbent brud i panden. Gade er selv inde på, at kun hans 5-årige søn, der brugte de små næver mod soldaterne og råbte, at de ikke måtte slå far, reddede ham. I hvert fald holdt de pludselig inde, da han kom til. Gade kom så i sengen, hvor fru Gade foretog en forbindelse af hans hoved, og der blev telefoneret efter lægen, dr. Kruchov, Hvidbjerg. Denne kom omgående og ville have Gade med på sygehuset, men dette forbød tyskerne, idet de erklærede Gade for anholdt, og de holdt med magt lægen borte fra soveværelset.

De opførte sig i det hele fuldkomment ubehersket, og da fru Gade så, at de stod på gårdspladsen lige uden for vinduet og ladede geværene, råbte hun til sin mand, at han skulle springe ud gennem vinduet til haven, hvis han kunne. Dette gjorde Gade så i håb om, at han kunne nå til lægens bil. Lægen så ham imidlertid ikke og smuttede forbi. Imidlertid havde soldaterne fået færten af hans forsvinden og begyndte at forfølge ham. Gade løb mod Uglev by (ca. 1½-km fra gården). Også der var der indkvartering af et cykelkompagni og tysk vagt langs banen. Endvidere var der på en gård til højre for hans retningslinie indkvartering. Da nu de forfølgende soldater begyndte at skyde og råbe ”Sabotør”, blev der skyderi fra alle sider. Midtvejs mellem gården og Uglev blev han ramt af en kugle, der gik gennem låret, men han løb uanfægtet videre. Da han kom omtrent til Uglev og så tyskere alle vegne og hørte kuglerne peb ham om ørerne, rakte han sit lommelærklæde i vejret og gik hen til de forfølgende tyskere. To mand greb ham, mens en tredje kom og stak ham en næve i det i forvejen mishandlede ansigt. De slæbte så af med ham, sparkende og puffende, hjem til gården.

Her bandt de ham til en vogn i den hensigt, at han skulle gå til Oddesund (ca. 4 km). Han faldt imidlertid sammen, hvorefter de slæbte ham ca. 500 m til den ejendom, hvor majoren havde kvarter. Han blev slængt op på en lastbil.

Der var samme formiddag kl. ca. 9,30 sket sabotage mod jernbanen ca. 1 km syd for Gades gård. En af de posterede tyske jernbanevagter erklærede nu, at han genkendte Gade som den sabotør, han hævdede at have set kravle op ad jernbaneskråningen, og Gade, der stadig var bevidstløs, blev nu kørt til Oddesund, hvor han blev holdt under arrest indtil kl. ca. 18,30 uden på nogen måde at blive set til eller forbundet. Straks da Gade var slæbt fra gården, foretog de indkvarterede soldater husundersøgelse, hvorunder de stjal forskellige ting, bl.a. 3 armbåndsure.

Kl. ca. 17,00 kom der en tysk politiofficer til gården med ordren: ”Må jeg så se sabotørmateriellet. Jeg ved, Gade er sabotør”. Fruen og hendes søster, der var kommet til, svarede, at det vidste de, han ikke var. Officeren foretog derefter undersøgelse både inde og ude samt forhørte karlene [og naboerne, Kr. Vorde Kristensen; AG], der bevidnede, at Gade havde været i marken hele formiddagen. Officeren meddelte derefter fru Gade, at han personligt ville køre hendes mand på lazarettet og efter behandling der meddele hende, hvorledes han havde det.

Da politiofficeren kom til Oddesund med den besked, at Gade ikke kunne være sabotøren, blev behandlingen straks mildere og mere hensynsfuld. Han blev kørt til lazarettet i Struer, og efter at have ligget og ventet på operationsbordet ca. 1½ time blev hans skudsår omsider rensed og hans sår i panden syet sammen. Samme aften sendte politiofficeren besked til fru Gade, at Gade havde det

godt og ville enten blive frigivet eller sendt på dansk sygehus følgende eftermiddag. Næste dag var Gade i et kort forhør og blev derefter løsladt og kørt hjem i bil kl. ca. 14,00.”

Efter at Martin Gade var taget, frygtede vi, at de ville afsløre ham som sabotør, og derfor gik der bud til dem, der skulle gå under jorden, at nu skulle de tage af sted. Det var i forvejen aftalt med nogle unge og ugifte sabotører, at de i en sådan situation skulle gå under jorden, så andre, der blev taget af tyskerne, havde mulighed for at angive dem. Et hold forsvandt over fjorden i båd til Thy-siden, og andre tog på cykel nordpå. Da Martin Gade hurtigt vendte hjem, blev de kaldt hjem igen, og der faldt ro over arbejdet, der kunne fortsættes.

Trafikekspedient Kaj Nørgaard, Hurup (én af sabotørerne fra Hurup), var ofte afløser på Thybanens stationer. Han telefonerede en dag til mig fra Oddesund, at jeg skulle komme derned for at se virkningen af vort sabotagearbejde - og hvilket syn. På stationen stod 2 store troppetog med adskillige hundrede soldater samt et flygtninge-tog med flere hundrede flygtninge.

Ud over jernbanesabotagen udførte Uglevfolkene i de sidste par måneder af krigen også en række sabotageaktioner mod lastbiler, der kørte for værnemagten, og det var 2 sabotører fra Uglev, Poul Hedegaard og Karl Aage Riis, der saboterede et automobilværksted i Hurup.

I en bog, ”Krigsværk - Thy og Mors 1940 - 45”, skrevet af Knud Holck Andersen og Orla Poulsen (bogen udkom i 1982), findes som bilag en fortegnelse over indsendte aktioner, der er bekræftet af modstandsbevægelsens arkiv i perioden marts - april 1945. Denne liste er meget mangelfuld og ufuldstændig for Sydthy og Thyholms vedkommende. Det skyldes formentlig, at jeg ikke gav skriftlige indberetninger, men benyttede telefonen til orientering om hændelserne på Thybanen m.m. Jeg fandt det sikrere end at afgive skriftlige beretninger. Mod slutningen af krigen henstillede Ejby Nielsen til mig at ændre dette forhold, da han gerne ville have orden i sit kartotek. Derefter daterede jeg mine indberetninger og underskrev med mit dæknavn ”Erik Aas”.

Jernbanesabotagen blev tilrettelagt efter oplysninger, som jeg modtog om togenes afgangstider fra kontakter i Thisted (journalist Holger Hebsgaard), i Struer (ingeniør Rørbæk Madsen), i Hurup (trafikekspedient Kaj Nørgaard) og i Uglev (stationsmedhjælper Hartvig Pedersen). - Med de 2 for-nævnte handlede jeg i telefonen dels om heste og dels om malerier. Prisen, vi blev enige om, angav afgangstiden for et tog.

På et tidspunkt i foråret 1945 var den øverstbefalende over værnemagtstropperne i Danmark på et 2dages besøg i Thy. Hans jernbanevogn var da placeret på Hvidbjerg Station i 2 dage, men jeg nedlagde forbud mod aktioner mod den, da det ikke havde noget militært formål. Da han skulle afrejse fra Thy, meddelte jeg det til sabotageledelsen i Struer, hvor jeg gav vore synspunkter om sabotage mod ham til kende. De må have haft en anden opfattelse, for de væltede som bekendt hans tog.

Før de nævnte sabotageaktioner kunne udføres tillige med adskillige flere, var der gået mange aftener med instruktion af sabotagematerialet og gennemgang af våbnene og deres anvendelse. Instruktionerne foregik dels på Krabbes kontor, dels i hans hjem, hos Laurits Mikkelsen og i stort omfang hos Svend Espersen. Det er blevet fortalt mig, at sidstnævntes kone efterhånden var lige så dygtig til instruktionsopgaverne som hendes mand.

Det var meget få på Thyholm, der havde anelse om, at sabotørerne var naboer og bekendte. For at bortlede opmærksomheden fra det lokale område satte vi rygter i gang om, at nogen havde set no-

gen komme nordfra, og andre gange gik rygter, at det var folk fra Holstebro, der udførte sabotagen. Sådanne rygter gik dengang som løbeild fra mund til mund.

NEDKASTNING AF VÅBEN M.M.

Som nævnt kom sabotageaktiviteterne først i gang omkring februar 1945. Årsagen hertil var, at man fra modstandsbevægelsens Jyllandsledelse fra sommeren 1944 lagde afgørende vægt på modtagelse af våben fra flyvere. Derfor ønskede man mest mulig ro i området, så dette arbejde kunne organiseres og komme i gang.

I august måned 1944 kom den første sending til Mors, og vi blev opfordret til at forberede modtagelser i Thy.

På Thyholm gik vi i gang med arbejdet ved at udvide mandskabet i sabotagegrupperne til at kunne påtage sig denne opgave, der krævede en styrke på ca. 20 mand. Martin Østergaard, Hvidbjerg, og jeg gik på vandring i naturen for at finde et område med en plads, der var egnet til nedkastning. Vi fandt frem til en mark ved Søren Larsens ejendom i Grønholme. Pladsen blev indtegnet på et kort og afleveret til godkendelse. Den fik vi hurtigt.

Fra Ejby Nielsen fik vi instruks om, hvordan vi skulle forholde os på pladsen. Vi skulle møde med 4 stærke lommelygter, hvor de 3 blev sat på linie med ca. 100 meters afstand, mens den fjerde blev placeret ud til siden. Når en flyver nærmede sig, skulle lygterne tændes, og den ene skulle morse et bestemt bogstav, der var givet ordre om, at vi skulle benytte, så flyveren var orienteret om at være på rette plads. Inden vi kom i gang med modtagelserne var Martin Østergaard og jeg kaldt til Nykøbing af Ejby Nielsen, der havde flyttet sit kvarter dertil. Vi mødtes hos tandlæge Henning Petersen, som var en af de ledende i en af modstandsgrupperne på Mors.

Vi blev endnu engang instrueret af ham og Ejby Nielsen, og jeg mener, det var ved den lejlighed, at vi fik forsyninger af pistoler og maskinpistoler, som morsingboerne efter flere nedkastninger var forsynet med. Turen til Mors foregik på cykel, idet vi tog med færgemanden ved Hesteodde på Jegindø over til Mors.

Få dage efter blev modtagelserne på Mors brat standset for en tid, idet tyskerne under skudveksling og håndgranatkast arresterede tandlægen i dennes lejlighed.

Vi fik nu besked om at lytte til BBC's sendinger til Danmark, hvor der sammen med nyhederne blev læst en række navne, der var kodeordet til de forskellige modtagelsespladser i Danmark. Vi fik vort, og det første var Sigrud. Det afløstes senere af andre bl.a. Thorvald, Beate og Myglius. Kom vort kodenavn, skulle vi rykke ud. Særmeldingen kom kl. 18,15. Der kunne komme en ny særmelding kl. 21,15 med et kodeord, der angav aflysning af modtagelsen. Det kom vist aldrig. Kodenavne var i Uglev kendt af Ejnar Krabbe og undertegnede og i Hvidbjerg af Martin Østergaard og ? . Det var tilrettelagt, at de nedkastede containere hurtigst muligt skulle læsses på en lastvogn, der tilhørte vognmand Plougmann, Hvidbjerg med Kristen Thomsen, Hvidbjerg, som chauffør. Containerne skulle i første omgang transporteres til Søndbjerg, hvor Ejnar Krabbe havde talt med gårdejer Kr. Møller, Ballevej, om at huse ladningen i første omgang. Kr. Møller boede i ejendommen sammen med sin gamle mor Sidsel Møller og en ugift søster Anne Møller. De var begge indforstået med opgaven.

Nedkastninger hos os forløb som på andre nedkastningspladser, men de havde ikke et ensartet forløb. De, der havde været med, glemmer vist aldrig det syn, som de oplevede, når faldskærmene i måneskin foldede sig ud og svævede mod jorden. For mig var det mest ufatteligt, at en flyver med afgang fra England kunne finde frem til 20 mand på Søren Larsens mark i Grønholme. Med nutidens kunnen og viden er det mere forståeligt.

De nedkastede containere og deres indhold skulle ikke blive hos Kr. Møller. De skulle fordeles og sendes til grupper i områder, der manglede forsyninger til operationer. Det blev pålagt Peter Jensen, Bjørndal, med hestevogn at køre materiellet til købmand Bondes pakhus, der den gang lå midt i Søndbjerg skråt overfor købmandsforretningen. Peter Jensen fik besked om at køre ad Ballevej til Hellerød og derefter ad Aggerholmsvej til pakhuset. Det var en omvej, men vi fandt, at det lettere ville vække opmærksomhed i Søndbjerg, hvis varerne blev kørt den korte vej gennem Søndbjerg by.

Ejnar Krabbe havde skaffet nogle brædder fra Poul Andersens Tømmerhandel i Holstebro, og jeg nogle fra tømmerhandler Nielsen, Frederikstov i Thisted. De blev sammentømret i kasser af forskellige størrelser bag ved Bondes Købmandshandel af Ejner Lykke, Søndbjerg, og derefter bragt ned i pakhuset. Det blev til mange natters arbejde med at tømme containere og pakke kasserne til forsendelse til bl.a. grupperne i Ydby, Hurup, Bedsted og Hørdum. Til brug i vort eget område fik Hvidbjerg sin part, og i Søndbjerg-Odby blev noget nedgravet ved købmand Bonde, andet på Odbygaards mark (idrætspladsen i dag), noget ved Askov Christoffersen (dengang boende i Søndbjerg), andet ved Chr. Borre og flere andre steder. Vi drog nok i nogen grad omsorg for at forsyne os selv med det, vi havde behov for. De største mængder blev sendt af sted med lastbil eller pr. bane.

Den 1. november 1944 blev vi kaldt af BBC, og vi tog ud på pladsen i Grønholme på det aftalte tidspunkt. Der var sat et interval på ca. 4 timer af, hvor vi kunne vente flyveren. Af ukendte årsager kom der ingen, så vi drog hjem igen. Jeg har i beretninger til andre - bl.a. på et bånd optaget til Frihedsmuseet - sagt, at vi fik nedkastning denne aften, men det er en erindringsforskydning. Der blev første gang kastet på Thyholm den 21.11.1944.

Den mest dramatiske nedkastning på Thyholm fandt sted nytårsnat 1944/45, fordi ingen havde ventet en nedkastning nytårsnat. Jeg deltog ikke i den, da jeg var til familiebryllup i Thisted og var uvidende om, at der var kommet særmelding til os. Efterfølgende skildring af forløbet bygger på de oplysninger, der blev givet på mødet på Bjørndalgård den 9.2.1984.

”Da det var nytårsaften, var mange taget på besøg hos slægt og venner, så der opstod store vanskeligheder med at få et hold sammenkaldt. Peter Jensen fortalte, at han var gæst hos Ejnar Krabbe. Da Krabbe havde hørt særmeldingen, blev der sat gang i alarmeringen, og det lykkedes at få et hold sammensat, men det blev nødvendigt at medtage enkelte, som ikke tidligere havde deltaget. Andre fortalte, at de, da de var på vej mod nedkastningspladsen, mødte folk fra Hvidbjerg-gruppen, der meddelte, at det var nødvendigt at aflyse, da chaufføren Chr. Thomsen ikke var på egnen, og der således ikke var mulighed for at bortkøre containerne med vognmand Plougmanns lastbil. Uglevfolkene var af en anden opfattelse. De mente nok, det skulle kunne klares på en anden måde. Nogle gik derfor i gang med at finde en anden lastbil og en anden chauffør, mens andre sammen med Hvidbjergfolkene tog til nedkastningspladsen for at være parate, når flyveren kom.

Selve nedkastningen gik perfekt efter reglerne, men det varede mange timer, inden en lastbil dukkede op. Det var vognmand Stokholms fra Uglev med en af dennes chauffører, Møller Søndergård, ved rattet. Tidsmæssigt var det den aktion, der tog længst tid inden for Ejby Niensens distrikt. Nedkastningen fandt sted kl. 2,00 så det blev sent eller rettere nytårmorgen, inden holdet kunne trække hjem.

Pladsen ved Grønholme var blød og lavtliggende uden de bedste frakørselsforhold, så nedkastningsstedet blev flyttet til Overgårdsmindes marker.

Ved en nedkastning den 23.2. nedrev faldskærmene nogle telefontråde. Vi blev orienteret om, at telefonmontøren, der havde udført reparationsarbejder, havde berettet om, at der måtte have været en nedkastning på stedet. Vi blev efterhånden klar over, at tyskerne havde rettet opmærksomheden mod området Grønholme - Overgårdsminde, men vi bevarede nedkastningspladsen til 19.-20. marts.

I perioden indtil aflysning af den, var vi flere gange mødt op efter særmeldinger uden, at der kom nedkastninger. Vi fik en ny nedkastningsplads godkendt syd for Helleris, som blev sat på programmet den 20. marts 1945.

Af en beretning, der skriftlig er tilsendt Hvidbjerg- Lyngs Kommune til opbevaring i sommeren 1945, hedder det bl.a.:

”Det var dog efterhånden blevet for farligt at benytte vor gamle modtagelsesplads, og vi havde fundet en ny lige syd for Helleris. Her var kodenavnet også Myglius, og til ham var der hilsen den 17. marts, men på grund af Uglev- folkenes svigten måtte flyveren, der var over pladsen kl. 23,40 og 3 gange kredsede hen over pladsen i forgæves søgen efter lyssignalet, vende hjem med fuld last

Det må jeg afvise. Jeg var medleder ved alle nedkastninger på Thyholm og Sydthy og til stede hver gang, der var særmeldinger - undtagen nævnte nytårsaften - og der var ikke een gang, uden at både Hvidbjerg-gruppen og Uglev- gruppen stillede, når der blev kaldt.

At oplysningerne heller ikke er rigtige, fremgår af 2 breve dateret 20.3. Et fra Carlsen (Ejby Nielsen), hvor det bl.a. hedder: ”Grøn er nu udgået og erstattet af Helle.....” (bilag 3). Det andet brev er fra Vestergård (Østergaard), hvor det hedder: ” men fakta er jo således, at vi er færdige med at modtage, indtil en ny plads bliver godkendt”. (bilag 4).

Det vil heraf fremgå, at vi ikke har været på Helleris den 17.3. Endvidere fremgår det af vedlagte bilag 5, (brev af 17.3. fra Baes = Ejby N. til Støvring = Toldstrup), at Grøn udgår den 17.3, og den nye plads ved Helleris, der godkendtes den 19.3 - 20.3. blev kodenavnet Theodor N. Pladsen på Helleris var ikke godkendt til modtagelse den 17.3. Helleris havde ikke kodenavnet Myglius men Theodor.

Grøn var bemanded den 16.3. Det beskrives i bilag 6 (brev fra Vestergård (Østergaard) til Carlsen (Ejby N), men der blev ikke kastet. Bilaget beskriver aftenens forløb udførligt. Bilaget er dateret dagen efter den 17.3. Det fremgår endvidere af bilag 17 (brev fra Støvring (Toldstrup) til Baes (Ejby Nielsen) med angivelse af operationens datoer, at der ikke har været flyvere til Thyholm den 17.3., men den 16.3. på Grønholme, som tidligere anført. Jeg står derfor uforstående overfor den omtale Uglev-folkene har fået i beretningen til Hvidbjerg-Lyngs kommune.

I ovennævnte beretning ”Træk af frihedskampen i Hvidbjerg-Lyngs” hedder det, at den er ”skrevet i store træk og nogenlunde kronologisk orden (så vidt hukommelsen og sparsomme optegnelser har gjort det muligt)”. Da der på en eller anden måde må være tale om erindringsforskydninger vedrørende Uglev-folkene, har jeg fundet det rigtigt at fremføre denne beskrivelse og denne dokumentation af tidsforløbet den 16.3. til og med den 20.3.1945.

Den 21.3. passerede ca. 300 soldater Thyholm på vej til Jegindø, hvor de foretog en flere timer lang undersøgelse af de fleste ejendomme samtidig med, at der lå tyske patruljebåde i fjorden. De fandt intet, men det medførte, at vi måtte anmode om at få standset nedkastningerne.

Det blev hurtigt opklaret, at det ikke var os, de var ude efter, men at de havde observeret en nedkastning på Mors, og det var denne, der var årsag til undersøgelsen. Så vi kunne melde klar igen ene gang til Helliis.

Den 23.3.1945 var der melding til os, og vi tog til Helliis efter at have været omhyggelig med at udsætte vagtposter, så vi tide kunne blive varskoet. Der var imidlertid om aftenen sat mange tyske soldater på patrulje på alle landeveje på Thyholm, og ude i fjorden lå en patruljebåd, der let kunne observere en nedkastning i det lyse måneskinsvejr. Vi kunne se, at det ikke ville være muligt at transportere varerne væk, og gik derfor i gang med at grave plads til containerne ved et dige syd for Helliis. Efter fornyede rådslagninger blev vi i ledelsen enige om, at det ville være uforsvarligt under disse omstændigheder at tage en nedkastning. Dertil kom tillige, at skulle det gå galt i forbindelse med nedkastningen, kunne vi risikere, at de fandt beholdningerne fra tidligere modtagelser, der var placeret på Thyholm og Jegindø. Men selvfølgelig var det afgørende for os, at vi ikke ville udsætte modstandsfolkene for en unødigt risiko. I Hellerød blev Østergård og jeg stoppet på vej hjem af en tysk patrulje og måtte vise identitetskort og forklare, at vi havde været på besøg. Videre skete intet.

Da der blev presset på for at få så mange nedkastninger som muligt i april måned, satte vi pladsen på Helliis på programmet igen, men den 22.4. erklærede den tyske kommandant i Oddesund udgangsforbud på Thyholm fra kl. 20 til kl. 7. Forbudet blev bl.a. læst op i kirkerne ved gudstjenesterne. Forbudet var formentlig begrundet i adskillige sabotageaktioner mod danske lastbiler, som tyskerne ville have til rådighed. På grund af udgangsforbudet var det ikke muligt for os at tage til nedkastningspladsen den 23.4., og dermed var det slut med nedkastningerne på Thyholm.

Da der ikke var arbejdsmuligheder på Thyholm, cyklede jeg nordpå til den også annoncerede nedkastning på Nr. Hedegårds mark mellem Bedsted og Visby. Denne nedkastning havde også sine besværligheder på grund af manglende lastbil. Transporten skulle da foregå med heste, men det resulterede i en løbskkørsel, da hestene blev skræmte af faldskærmene.

For at vejlede de allierede flyvere ind over Danmark og i retning af deres nedkastningspladser påbegyndtes i sommeren 1944 opstilling af Eurikaer. En Eurika kan udsende radioimpulser fra 100 til 200 km. Når flyveren opfangede impulserne, svarede de Eurikastationen, og operatøren påbegyndte udsendelse af et aftalt kodebogstav, som flyveren opfangede og kunne ledes til Eurikastationens punkt, og derfra navigere til de enkelte nedkastningspladser.

Af de 2 første Eurikastationer i Danmark opstilledes den ene på Thyholm og den anden i Husby - den sidste kom aldrig i funktion. Efter at have fået instruktion i opstilling og anvendelse af en Eurika, kom Poul Jacobsen (Sv. Erik Christensen - deltager i første sabotage på Thyholm) til Thyholm

for at opstille og betjene Eurekaen. Det blev aftalt, at den skulle anbringes hos Martin Østergaard. Den 22. august 1944 var den i gang med sit virke, men få dage efter dukkede Martin Østergaard og Poul Jacobsen en eftermiddag op i min kostald og meddelte mig, at det på grund af risikoen ved at være hos Martin Østergaard var nødvendigt at flytte den, og at der allerede samme aften skulle sendes igen. Jeg fandt det for risikabelt at have den hos mig, da tidligere nævnte West Hansen i Thisted samme dag eller få dage før var taget af tyskerne.

Jeg satte mig i forbindelse med gårdejer Chr. Riis, Helliis, som var parat, og Poul Jacobsen foretog flytningen hertil, hvor den virkede en tid, indtil den blev flyttet til enen omkring Holstebro.

Der kom efterhånden flere Eurekaer ved nedkastninger rundt i landet, og de blev placeret forskellige steder bl.a. på Agerø. Der kom også mindre Eurekaer med mindre aktionsradius til anvendelse på nedkastningspladserne. De blev ikke anvendt på Thyholm.

For at kunne tage våben ned igen efter de første modtagelser, var det nødvendigt at få lageret tømt hos Kr. Møller og fra købmand Bondes pakhus. Materiellet skulle jo fordeles også til andre dele af landet, hvor der var et stort behov. Det var vel egentlig den vanskeligste opgave under de givne forhold at få det borttransporteret både fra Thyholm og Sydthy, men i særlig grad fra Mors, der fik de fleste sendinger. Fra pakhuset blev varer, der skulle videresendes, kørt til Uglev Station af bl.a. Chr. Borre, der indleverede dem til stationsmedarbejder Hartvig Pedersen, som drog omsorg for dem i pakhuset, indtil de skulle videreekspereres. De større ladninger blev transporteret med vognmand Plougmanns lastvogn. Således var Chr. Thomsen som chauffør og jeg som medhjælper i Bedsted, hvor vi læssede kasserne af hos læge Hans Therkildsen, der boede lige over for Bedsted Kro, hvor tyskerne havde kvarter.

Vagtposterne iagttog vore anstrengelser med aflæsning af de tunge kasser, der var dækket af kornsække, så de ikke kunne ane, hvad der gemte sig i dem.

Den største sending, vi kom af med på en gang, foregik ligeledes i Plougmanns lastbil, idet Kr. Thomsen, Martin Østergaard og undertegnede den 23. februar kørte til Nykøbing Mors over Vildsundbroen, der var bevogtet af tyskerne. Da vi nåede broen, kørte jeg alene over på cykel, for at vi kunne se, hvordan tyskerne reagerede overfor trafikanterne. De foretog sig intet og så rullede Thomsen og Østergaard stille og roligt over broen forbi tyskerne, og vi fortsatte til Nykøbing. Da vi havde fået varerne afleveret, var det blevet tidspunktet for særmeldinger, og i en medbragt batterimodtager hørte vi, at vor modtagelsesplads var på aftenens program, så vi hastede hjem for at være klar på nedkastningspladsen til tiden, hvor vi fik den sidste sending, der kom til Thyholm den 23.2.1945. En nedkastning jeg tidligere har omtalt.

Våbnene, som vi modtog, var indsmurte i fedt og det i så store mængder, at det kostede mange timers arbejde at rense og rengøre dem. Det foregik for Uglev-gruppens vedkommende i gårdejer Peter Borres stald, idet sønnen Chr. Borre var en af sabotørerne og modtagerfolkene.

En nat, da vi under et kraftigt stormvejr havde trænet i skydning med pistoler og maskinpistoler i Bjørndal Kalkværks store lade (stormens tuden og rusk hindrede, at skydningen kunne høres), tog jeg hjem og gik i seng. Lidt senere blev jeg vækket ved banken på døre og vinduer i huset. Min kone og jeg troede først, det var stormen, der forårsagede spektaklet, men det gik op for os, at nogen ville ind. Vi troede, det var tyskerne, men det var Poul Hedegård og Knud Bonde, der ildevarslende fortalte, at Valdemar Roesgård og Chr. Borre var taget.

Vi fik fart på. De fik besked på at kalde på dem, som det var aftalt med skulle gå ”under jorden”. Det var de yngste og ugifte. Hvis andre blev taget, så kunne vi i nødværge angive dem, som var væk.

Min kone og jeg fik travlt med at samle sammen, hvad vi havde af kompromitterende materiale på gården. Det blev ikke gemt væk på vort sædvanlige gemmested under en 2 m høj træstub i haven, som kunne løftes op og sættes på plads igen. Våben og alt andet blev gravet ned i diget mellem Lars Poulsens og Bjørndalgårds ejendomme. Selv fandt jeg det tilrådeligt at gå ”under jorden”. Jeg søgte op på min nabos loft (Senius Raaby). Da der var gået 2 - 3 timer, gik jeg hjem igen, idet jeg indså, at hvis jeg først var gået ”under jorden”, var det jo nærmest umuligt at komme op igen.

På høloftet mødte jeg Carl Aage Riis, der havde fundet samme gemmested som jeg. Poul Hedegård og Knud Bonde overnattede ved bagersvend Chr. Raakjær. Dagen efter blev vi beroligede, da Chr. Borre var i gang med sit daglige arbejde i faderens stald, og de, der var gået ”under jorden”, vendte hjem til deres daglige dont.

Om baggrunden for den alarmerende melding på Bjørndalgård har Chr. Borre fortalt, at da de 4 (Valdemar Roesgård, Knud Bonde, Poul Hedegård og Chr. Borre) var på vej hjem fra kalkværket, skiltes de på Havrelandsvej, idet Valdemar Roesgård fortsatte mod Østergård, hvor han havde plads, mens de andre gik tværs over ad en markvej mod Ålkjærvej.

Et stykke før Ålkjærvej blev de opmærksomme på, at grupper af tyske soldater kørte på vejen. En gruppe stoppede op på vejen, hvorefter Poul Hedegård og Knud Bonde stak af i retningen, hvorfra de kom. Chr. Borre var af den opfattelse, at tyskerne havde set dem, og derfor turde han ikke flygte. Han var bange for, at man ville skyde efter dem. Han vælger derfor at gå ud på vejen, hvor tyskerne stod, men drager omsorg for, at hans pistol forsvinder ned i grøften.

Tyskerne tiltaler ikke Borre, og efter nogle minutters forløb kørte de videre på cyklerne. Derefter gav Chr. Borre sig til at lede efter de 2 andre. Efter en times forsøg opgav han og gik hjem. Da de andre ikke så mere til Chr. Borre, fik de den opfattelse, at tyskerne havde taget ham med. Valdemar Roesgård havde på vejen hjem bemærket tyskerne og vendte derfor ikke direkte hjem til Østergård. Der var således ingen kontakt mellem de fire, og det var baggrunden for alarmeringen på Bjørndalgård.

Thy Landeværn, forholdsregler for den forestående befrielse, m.m.

Den 19.2.1945 oprettes Thy Landeværn ved befaling nr. 1 1945 (bilag 7 pkt. I):

”Pkt. 1:

Fra og med d.d. oprettes under modstandsbevægelsens nordjyske hovedkvarter:
Thy Landeværn

Pkt. 2 - formål:

Opretholdelse af ro og orden i landsdelen i overgangstiden mellem krig og fred, hvorledes den end måtte forme sig. Væbnet indsats mod terroriserende bander. Væbnet hjælp til det lokale politi, når dette kræves. Der tænkes her bl.a. på arrestation af krigsforbrydere, men også på sikring af disse

mod retsløs forfølgelse. I tilfælde af kapitulation får landeværnet som opgave at sikre tyske troppers afmarch i overensstemmelse med de givne kapitulationsvilkår, eventuelt efter forudgående afvæbning.”

Denne nye opgave indebar en væsentlig forøgelse af mandskabet ud over sabotører og modtagerfolk. Så vidt jeg husker, lykkedes det i alle kommuner inden for Hurup Politikreds at få oprettet grupper. Thyholm inddeltes i 2 delinger. 1. deling i Søndbjerg-Odby og 2. deling Hvidbjerg, Lyngs, Jegindø. Derudover oprettes 3. deling i Hurup-området, 4. deling i Bedsted-området og 5. deling i Koldby-Hørdum området.

Mange instruktionsmøder blev afholdt, men det havde været bedre og hurtigere, om vi i større omfang havde fået gode instruktører. Det var en mangelvare overalt i Ejby Nielsens område. En hjælp var det, at der var nogle, der havde været soldater. Således kunne Holger Riis, der havde været maskingeværsskytte i soldatertiden, bistå undervisningen heri både i Uglev og hos Martin Østergård i Hvidbjerg.

Det danske politi var jo opløst i september 1944. Det skulle derfor også være modstandsbevægelsens opgave ved krigsafslutningen at udøve politimyndigheden i landet. Gennem skovridder C.F. Jensen, Hurup havde jeg fået forbindelse med kriminaloverbetjent Møller, Hurup, og gennem ham med politimester Cai Herting, Hurup. Vi aftalte et samarbejde med ham om politiets deltagelse ved en eventuel kapitulation. Modstandsbevægelsen for Sydthy skulle have hovedkvarter på politistationen i Hurup, og politiet skulle tage sig af det praktisk fornødne ved afhøring af dem, der blev anholdt efter krigen. De anholdte skulle for en dommer inden 24 timer (hos dommeren i Vestervig, Aage Holm). De fleste i politistyrken blev informeret og var under krigen behjælpelige i modstandsarbejdet.

Hvis det skulle gå galt for en eller flere under det illegale arbejde, var der sikret mulighed for at komme til Sverige. Fra distrikt Nord-Vest fik vi den 21.3.1945 meddelelse om overførsel til Sverige. Den lød ”Ring til Ålborg nr. 8428 (bilag 8). Sig at der med toget vil blive sendt et antal skind (svarende til antal personer, som skulle overføres). Opgiv dag og time for togets ankomst til Ålborg. Rejseelskabet afgår til Ålborg med det pågældende tog. Efter ankomsten begiver selskabet sig straks til hjørnet af Jyllandsgade og Niels Ebbesensgade. En mand tager opstilling i Fællesforeningens buegang. De øvrige tager ophold andet sted.

Manden i buegangen skal i venstre hånd holde en tændstikæske. Med den anden stryger han til stædighed en tændstik, der vender galt. På dette tegn vil en person henvende sig til manden og spørge, om han skal til Sverige. Hermed er kontakten sluttet.”

I april måned blev der givet ordre om, at vi skulle forberede vejspærringer langs hovedvejen. De skulle anvendes, såfremt Gestapo havde taget modstandsfolk med henblik på at føre dem ud af distriktet. For Thyholms vedkommende blev det besluttet at forberede en sådan vejspærring ved sandgraven i Floulev. Vejspærringen skulle være af en sådan art, at køretøjer ikke kunne forcere den. Når de standsede op, skulle der åbnes ild mod førerne af køretøjerne, dæk og motor uden at anvende automatvåben mod vognen, men de måtte godt anvendes mod fjender, der flygtede. Opgaven i Floulev skulle løses af grupperne i Hvidbjerg og Uglev. Den blev nøje gennemgået og planlagt på stedet. Det krævede en mandskabsindsats på 25 mand og en læge skulle være på stedet. Der blev lykkeligvis ikke brug for os til denne opgave.

I april tog arbejdet et sådant omfang, at det ikke var muligt for mig at nå rundt på cykel, pr. bane eller rutebil. Jeg fik da en bil stillet til rådighed af Adelhardt Riis, Stokhøjgård, og i den kørte jeg rundt i Sydthy med et tysk Ausweis (bilag 9) underskrevet af kommandanten i Brovst - Vogelbein - (det var min kone, der havde underskrevet den), og af den fremgik det, at jeg var entreprenør. Dette Ausweis og min falske dåbsattest (bilag 10) underskrevet af August Thelle (det var E. Krabbe, der havde underskrevet den) lydende på navnet Peter Egon Nielsen født 25.2.1917 gemmer jeg som minde fra den svundne tid, sammen med en takkeskrivelse, som jeg modtog fra den engelske og den amerikanske regering efter krigen (bilag 11).

På et tidspunkt fik vi en forholdsordre (jeg husker ikke tidspunktet, men formodentlig sidst på vinteren) idet vi modtog en kode og meddelelse om dens betydning. (bilag 12). Den lød:

”Chair R.

Slippers klar

Drenge og herresko.

nr. 38.. Udfør størst mulig skade - om muligt på en sådan måde, at skaden bliver umulig eller vanskelig at reparere.

Nr. 39.. Udfør begrænset skade således, at skaden, hvis nødvendigt, kan repareres på få dage.

Nr. 40.. Beskyt - forholdsregler til modsabotage tages.

Nr. 41.. Jernbaner.

Nr. 42.. Telegraf og telefon.

Nr. 43.. Elektricitetsforsyningen.

Nr. 44.. Havne.

Nr. 45.. Tyske fjernmeddelelsesmidler (kabel til Norge, alle radioforbindelser m.m.).

Chair F.

Gummistøvler gå i aktion.

Det var imidlertid ikke denne kode, vi i Nordjylland skulle lytte efter i BBC's udsendelser, men der henvises til den. Jeg har dengang nedskrevet den (bilag 13).

Kode til handling. Kun gældende for Nordjylland. Kode som vil blive sendt fra BBC betyder:

”Lykønsker lister = slippers

Sender en hilsen til 61. sko nr. 38

Har inviteret 62 = - -39

Er på skovtur 63 = - -40

Maleren 64 = - -41

Vognmanden 65 = - -42

Bryggeren 66 = - -43

Ministeren 67 = - -44

Advokaten 68 = - -45

Magisteren Brædder = gummistøvler

Jfr. iøvrigt det tilsendte uddrag af opgavesituationsbefaling fra de allieredes hovedkvarter - særligt tillæg 3. Mindst 2 personer på hvert sted må kende koden. Med meddelelse om kode til handling følger pligt til hver aften at aflytte BBC kl. 18,15.

Batterimodtagere sikres. Den yderste diskretion indskærpes.”

Så vidt jeg erindrer, blev koden ikke benyttet. Vi, der var i modstandsbevægelsen, modtog budskabet om Danmarks befrielse på samme måde som alle andre landsmænd den 4.5.1945 om aftenen i BBC's danske udsendelse.

Også for kapitulationen forelå et direktiv, som jeg dengang nedskrev. (bilag 14).

”Kapitulation: Besæt Gestapos og politiinstansers kontorer

Stridigheder mellem Værnemagt og Gestapo

ikke indblanding før Gestapo er nedkæmpet.

Havne, elektricitet, gas, vandværker m.m. skal besættes og beskyttes.

Ro og orden syd på ad jernbane og veje for tropperne.

Andre bevægelser hindres. Ran forhindres.

Efterladte våben beslaglægges og bringes til

Tyske anlæg beskyttes mod Ødelæggelse. Omstrejfende soldater, som unddrager kontrol, indfanges eller nedskydes.

Stikkere og værnemagere og lign. landsforrædere tages i forvaring.

Deres virksomheder besættes som beskyttelse mod folkets hævn.”

Fra november 1943 til 5. maj 1945 havde vi mange fremmede gæster på Bjørndalgård. Boende i kortere eller længere tid havde vi 23 eller 27 illegale gæster. Flere et enkelt døgn, andre i flere dage og en enkelt i 3 uger. Sidstnævnte var bylederen fra Holstebro. Når ingen på egnen fandt det påfaldende med de mange gæster, så skyldtes det, at vi var tilflyttere - ingen kendte vor bekendtskabskreds eller familiekreds, så de kunne ikke vide, hvad besøgene drejede sig om.

Mange af gæsterne - de fleste - kendte vi ikke andre navne på end deres illegale navne. Heller ikke efter krigen er jeg blevet bekendt med, hvem de var bortset fra enkelte, som ved tilfældige lejligheder har fortalt mig, at de har været her. Som eksempel herpå kan jeg nævne, at da Jugoslaviens Marskal Tito var på besøg i Danmark, var jeg inviteret til en stor middag på Christiansborg. Ved den lejlighed kom jeg ved middagsbordet til at sidde ved Dronning Margrethes kabinetssekretær, Kammerherre M. Wahl, der fortalte mig, at han havde været hos os under krigen. Jeg havde ingen erindring om det.

Det var en streng tid for min kone, der ud over at skulle passe den daglige husholdning på gården også måtte sørge for gæsterne, når jeg enten var på arbejde i mark eller stald eller på cykelture rundt til grupperne i Sydthy og tillige ofte på natarbejde i det illegale på Thyholm. Det var nødvendigt, at hun var telefonvagt, der kunne modtage meldinger om tog, der var på vej samt meldinger fra grupperne, når særlige forhold indtraf. Derfor var min kone informeret om gruppernes placering i området og kunne få kontakt til dem, ligesom hun holdt styr på de mange små lapper med mandskabs- og styrkelister samt våbenfordelingen til grupperne i Sydthy.

Denne beretning har drejet sig om det arbejde, der blev udført af modstandsfolkene, men vore koner og nærmeststående, der vidste, at vi var ude i farligt arbejde - oftest om natten - var sikkert lettede,

når vi vendte hjem. De havde hørt flyverne brumme henover Thyholm, luftartilleriets skydning fra Odde Sund og drønerne fra sabotagen, men de anede jo ikke, om det var gået godt, før vi vendte hjem. Vi, der var i arbejdet, spekulerede vel ikke meget over risikoen, mens det stod på, men for vore koner og andre må det have været en stor belastning.

Efter at befrielsesbudskabet havde lydt i den danske udsendelse fra BBC, varede det ikke mange minutter, inden Ejby Nielsen meldte sig i telefonen, og derefter kontaktede jeg delingsførerne Ejnar Krabbe 1. deling, Uglev, Martin Østergaard 2. deling, Hvidbjerg, skovridder C.F. Jensen 3. deling, Hurup, læge Hans Therkildsen 4. deling, Bedsted, og Knud Korsgaard 5. deling, Koldby. Derefter alarmerede de grupperne og natten igennem arbejdedes der med klargøring af våbnene fra deres gemmesteder, og grupperne fik ordrer om, hvor de skulle mødes.

Den 5. maj om morgenen stillede delingen fra Søndbjerg-Odby hos Ejnar Krabbe for at løse de opgaver, der var forudbestemt for dem ved en kapitulation. Da jeg om morgenen fra delingerne havde fået klarmelding, kørte jeg til Hurup, hvor vi opslog vort hovedkvarter for Sydthy modstandsbevægelse - Thy Landeværn - med Knud Korsgaard, Koldby som min næstkommanderende.

Opgaven, vi stod overfor, var af større omfang, end vi havde forestillet os, så det blev nødvendigt at supplere mandskabsstyrken med andre for at løse den, der var pålagt os at udføre. Det skyldtes i særlig grad, at opgaveløsningen blev af længere varighed. Først den 26.6. 1945 blev modstandsbevægelsen i Sydthy afløst af indkaldte soldater fra Jyske Dragonregiment. Det skete ved en afskedsparade for hele distrikt Nordvest på Dyrskuepladsen i Thisted.

Den 1. juli samledes vi til en national befrielsesfest på Ashøje, hvor Christmas Møller talte, og hvor jeg havde lejlighed til i en tale at takke Ejby Nielsen for hans dygtige indsats som organisatoren af modstandsbevægelsen i Thisted Amt og som lederen af den indsats, vi fik mulighed for at yde.

H.C. Toft

EFTERSKRIFT

Mens beretningen var til renskrivning, blev den omtalte redegørelse ”Træk af frihedskampen i Hvidbjerg-Lyngs” offentliggjort i Thisted Dagblad den 26.4.1985 af M. Østergard (nu Vejle).

Dette foranledigede en brevveksling mellem Martin Østergaard og mig samt Martin Østergaards korrektion i Thisted Dagblad den 4. maj 1985 (bilag 19 - 22).

H. C. Toft

BILAGSOVERSIGT

Bilag 1: Udarbejdet af E. Krabbe 24.5.1945.

Bilag 2: Udarbejdet af Martin Østergaard – som ovennævnte.

Bilag 3, 4 og 6: Er breve, som jeg selv har genparten af uden at have erindring om, hvornår eller hvordan jeg har fået dem, men enslydende breve ligger i hærens arkiv, som bilag til Ejby Nielsens redegørelse til Generalkommandoen den 20.2.1946.

Bilag 5: Brev fra Toldstrup (Støvring) til Ejby Nielsen (Baes). Dette er ligeledes i hærens arkiv.

Bilag 7: Oprettelse af Thy Landeværn.

Bilag 8: Meddelelse om overførsel til Sverige.

Bilag 9: Fotokopi af min køretilladelse i april 1945. Jeg erindrer ikke, hvordan jeg kom i besiddelse af den. Jeg har selv udfyldt den, og min kone har underskrevet den. Nummerplade nr. S 226 er ”stjålet” lånt på politistationen i Thisted.

Bilag 10: Min falske dåbsattest udfyldt og underskrevet af E. Krabbe. – Stemplet er nok lånt af pastor Berthelsen.

Bilag 11: Takkeskrivelse, som jeg modtog fra den britiske og den amerikanske regering. Jeg husker ikke, hvor længe efter krigen jeg fik den tilsendt

Bilag 12: Kode fra det allierede hovedkvarter, som jeg har modtaget formentlig sidst på vinteren 1945.

Bilag 13: Kode til handling for Nordjylland, som jeg ligeledes har modtaget og nedskrevet umiddelbart efter modtagelsen af bilag 12.

Bilag 14: Min nedskrevne forholdsordre ved en kapitulationssituation. Ovennævnte bilag samt bilag 17 henviser til beretningen.

Herudover vedlægges

Bilag 15: Modstandsbevægelsens I. deling – 28 mand. Udarbejdet af E. Krabbe i maj 45.

Bilag 16: En køretilladelse til dyrlæge Steffensen, Hvidbjerg. Jeg husker ikke om eller hvornår, jeg har benyttet den.

Bilag 17:

Brev til Baes (Ejby Nielsen) fra Støvring (Toldstrup). - Ligeledes i hærens arkiv.

Bilag 18:

Kode, der anvendes ved telefonsamtaler om jernbanesabotage for at angive togets art og tidspunktet for dets afgang. Endvidere vedlægges til Thyholms Historiske Arkiv en genpart af Ejby Nielsens beretning til Generalkommandoen.

Bilag 19: Brev fra H.C. Toft til Martin Østergaard 28.4.1985.

Bilag 20: Brev fra Martin Østergaard til H.C. Toft 2.5.1985.

Bilag 21: Korrektion til frihedskampen, Thisted Dagblad 4.5.1985.

Bilag 22: Brev fra H.C. Toft til Martin Østergaard 12.5.1985.

(AG: Overskrifter indsat; enkelte slåfejl rettet. Beretningen og dens bilag er på Egnshistorisk Arkiv i Hvidbjerg under # 1986/32))